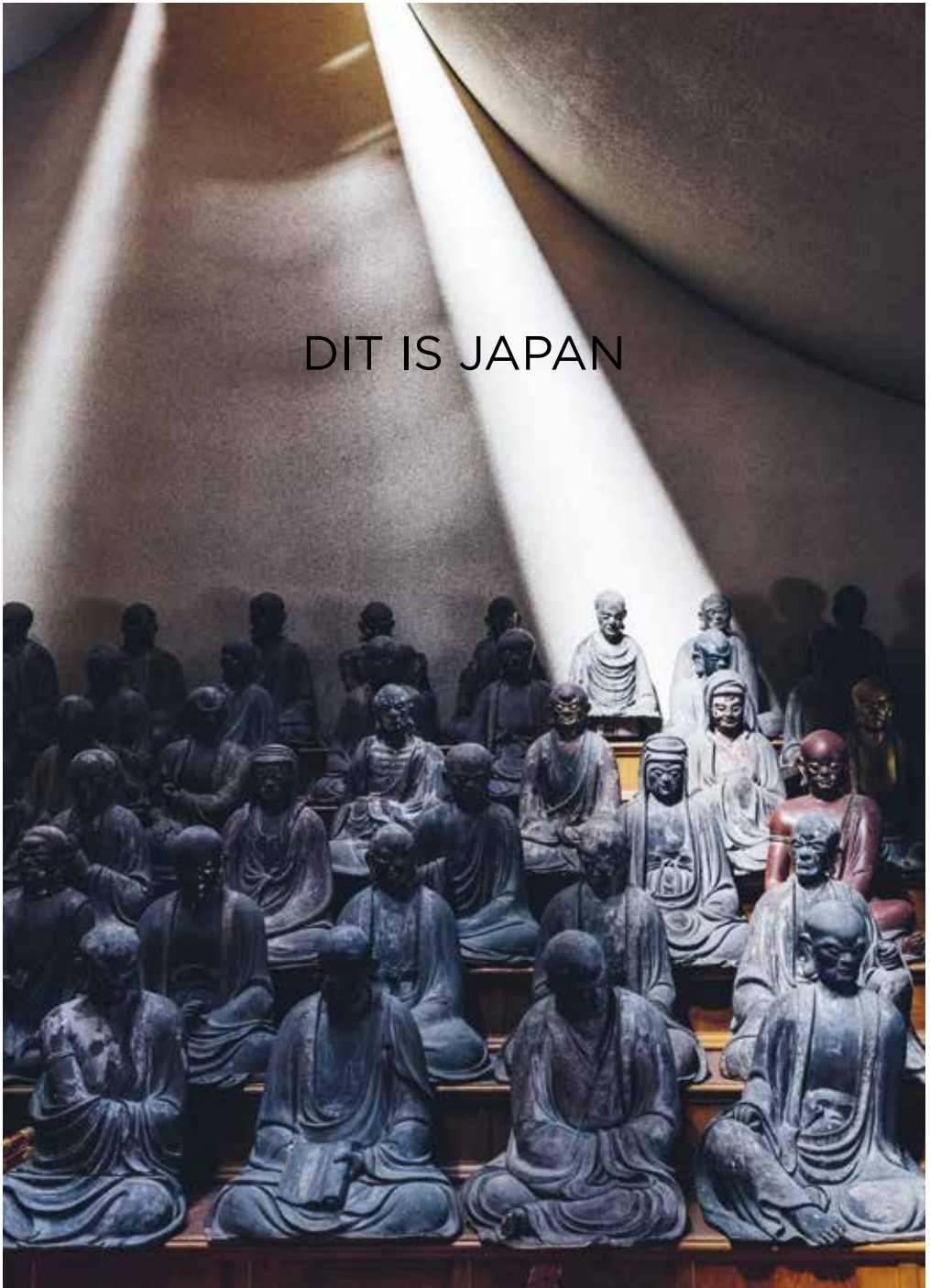

DIT IS JAPAN

TERRA

REGIO'S VAN JAPAN	08
WAAROM DE JAPANNERS ZIJN ZOALS ZE ZIJN	38
CULTUUR, KUNST EN STIJL	62
AAN TAFEL	104
HET BUITENLEVEN	128
HET BINNENLEVEN	150
HET FAMILIELEVEN EN MIJLPALEN	170
FEESTDAGEN EN VIERINGEN	200

Introductie

Tokio is een overweldigende plek, zelfs voor Japanners. De stad zelf, die officieel bekendstaat als de metropool Tokio, heeft ruim dertien miljoen inwoners. De forensenregio daar direct omheen heeft haast 44 miljoen inwoners. In het tijdperk van megasteden is Tokio de grootste van allemaal.

Als ik vanuit het buitenland weer thuiskom in Tokio, valt het me altijd op dat vrijwel iedereen Japans is. Dit klinkt misschien logisch, maar de mate van diversiteit waar je aan gewend raakt in andere grote wereldsteden – etnisch, cultureel, esthetisch – ontbreekt verhoudingsgewijs in Tokio. Op het eerste gezicht dan. Chinese steden komen misschien dichtbij qua raciale homogeniteit, maar in Tokio word je opgeslokt door de visuele uniformiteit, vooral tijdens de spitsuren van het woon-werkverkeer. Er heerst op grote schaal een gevoel van claustrofobie. En dat is de eerste paradox die je tegenkomt in Japan. Wat hetzelfde lijkt, kan op miljoenen niet vanzelfsprekende manieren heel anders zijn. Hoewel subtiel, is de diversiteit hier extensief.

Tokio is nog relatief jong. Het dorpje Edo werd in 1603 uitgeroepen tot de hoofdstad van het Tokugawa-shogunaat – een nieuwe militaire overheid – terwijl de keizer van Japan in de voormalige hoofdstad Kioto bleef. Edo floreerde. Er werden belangrijke civieltechnische verbeteringen aangebracht, zoals landwinning, de omleiding van grote rivieren en aquaducten voor de groeiende bevolking. Maar Edo, en later Tokio, werd ook getroffen door diverse branden, aardbevingen, meer branden, meer aardbevingen en meest recentelijk een Amerikaans tapijtbombardement tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Toen het shogunaat eindelijk viel, besloot de keizer als tijdelijke maatregel in het leegstaande Edo-kasteel te verblijven. Kioto, sinds 794 de hoofdstad, wacht nu nog steeds op de terugkeer van de keizer.

Tokio is in feite 's werelds grootste sloop-en-bouw-stad. De Tokiotoren, het meest iconische naoorlogse gebouw van de stad, is gebouwd met de metaalresten van Sherman tanks. Deze tanks werden gebruikt tijdens de Koreaanse Oorlog, waarna de Amerikanen niet de moeite namen om ze weer naar huis te verscheppen. Dit is weer een andere paradox. Wat in Japan oud lijkt, is nieuw en vice versa.

Natuurlijk is Tokio slechts één gedeelte van Japan. Ruim zeventig procent van het land is berggebied en twee derde ervan bestaat uit bos. De natuur maakt haar aanwezigheid regelmatig kenbaar met orkanen en ook komen er vaker aardbevingen voor dan goed is voor je gemoedsrust. De wereldberoemde Shinkansen-kogeltrein schiet voorbij de berg Fuji, een van de vele vulkanen die slapen (of slapend actief zijn, afhankelijk van naar welke geoloog je luistert). Hoewel ze beschikken over enkele van de meest geavanceerde technologieën ter wereld bezitten, boezemt hun omgeving de Japanners zowel angst als eerbied in. Europese godsdiensten hebben niet standgehouden in Japan, maar het *shintō*-geloof in het animisme komt nog steeds in zijn eeuwenoude, pure vorm voor. Dit is terug te zien in animatiefilms die onder andere afkomstig zijn uit Hayao Miyazaki's Studio Ghibli.

Dit boek is mijn persoonlijke poging om deze paradoxen stuk voor stuk te verklaren, zodat het oppervlakkige beeld van Japan wat meer diepgang krijgt. Ik wil je dus als het ware Japan in '3D' laten ervaren.

Aangezien het een persoonlijke poging betreft, geef ik openlijk toe dat mijn uiteenzettingen niet altijd gevrijwaard zijn van subjectieve vooroordelen die voortkomen uit mijn jeugd en ervaringen. Om alles fair te houden, zal ik ze van tevoren toelichten. Ik ben in 1970 geboren in een buitenwijk van Tokio waar ik tot mijn negentiende heb gewoond. Hierdoor heb ik uiteraard een voorkeur voor de leefwijze van Tokio ten opzichte van het leven op het platteland of zelfs in de provinciesteden. Het klopt inderdaad dat je aan mijn beschrijving van de provincies, steden en dorpen buiten Tokio kunt zien dat ik me enigszins verheven voel. Het sluipt naar binnen - tegen beter weten in. Ik heb het merendeel van mijn volwassen leven in het buitenland doorgebracht. Ik heb elf jaar in Groot-Brittannië gewoond, negen jaar in Hongkong en één jaar in New York. Daarna ben ik op 42-jarige leeftijd weer teruggekeerd naar Japan. Hierdoor hoop ik toch in zekere mate naar mijn thuisland te kunnen kijken vanuit een niet-Japans oogpunt.

Misschien vind je dat ik te kritisch ben met betrekking tot sommige aspecten van de Japanse samenleving. Daar heb ik twee antwoorden op. Ten eerste, vergis je niet: ik ben dol op mijn land. Maar, zoals Malcolm X al zei, hoor je niet zo verblind te zijn door patriottisme dat je de waarheid niet onder ogen kunt zien. Er klopt iets niet als je morele besef pas na de liefde voor je land komt. Tijdens het schrijven heb ik geprobeerd om eerlijk te zijn op basis van mijn eigen waarden en gevoelens. In dat opzicht is dit dus werkelijk een persoonlijk relaas.

Ten tweede ben ik van mening dat de hedendaagse Japanners van nature zeer kritisch zijn op zichzelf. Hierdoor zijn ze over het algemeen ook onzeker. Dit vindt zijn oorsprong in het verleden. Ons land, gesloten voor buitenlanders, werd geregeerd door de samurai die bovenmenselijk moedig en sterk hoorden te zijn. Maar ze maakten geen schijn van kans tegen de 'zwarte schepen' - oftewel de Europeanen en later de Amerikanen - die Japan dwongen om de grenzen te openen. Hierdoor stortte de oude orde ineen.

De Amerikaanse schepen arriveerden in de negentiende eeuw. In onze lange geschiedenis lijkt dat wel als de dag van gisteren. Sindsdien, in de schaduw van het westers imperialisme, hebben we ons afgevraagd of we wel 'goed genoeg' waren om het alleen af te kunnen. Na twee atombommen en het verliezen van de Tweede Wereldoorlog leek dit opnieuw een dringende vraag te worden. Bovendien heeft de opkomst van het nabijgelegen China deze kwestie nog relevanter gemaakt. We zijn een land dat geobsedeerd is door plichtsgevoel en onzekerheid zit diepgeworteld in onze karakters.

Misschien kom je nog meer vooroordelen tegen waar ik me niet zo bewust van ben als van die hierboven staan beschreven. Ik wil je daarom alvast bedanken voor het accepteren van deze vooroordelen als mijn persoonlijke tekortkomingen en ik hoop dat dit boek desondanks informatief zal zijn.

REGIO'S VAN JAPAN

Chūgoku · Shikoku
中国 · 四国地方

Hokuriku
北陸地方

Kyūshū
九州地方

KIOTO

●京
●大阪
ŌSAKA

近畿地方
Kinki

Hokkaidō
北海道

Kōshin'etsu
甲信越地方

東北地方
Tōhoku

TOKIO

●東京
関東地方
Kantō

東海地方
Tōkai

Kantō 関東

Kantō is het gebied rondom Tokio (東京) dat bestaat uit zeven prefecturen: Kanagawa (神奈川), Chiba (千葉), Saitama (埼玉), Gunma (群馬), Tochigi (栃木) en Ibaraki (茨城). Het was het oostelijke grensgebied vanuit de oude hoofdstad Kioto. De naam 'Kantō' betekent 'ten oosten van de tolpoort'. Ook werd het gebied soms 'Bandō' (坂東) genoemd, oftewel 'ten oosten van de helling'. Reizigers vanuit Kioto zagen namelijk een enorme moerassige vlakte opdoemen als zij afdaalden vanuit het centraal gelegen berggebied.

De samurai (侍) floreerden in Kantō. Toen de eerste shogunale regering werd opgericht in de twaalfde eeuw, koos deze de stad Kamakura (鎌倉), in de tegenwoordige prefectuur Kanagawa, als hoofdstad. Daarmee begon de eeuwenlange concurrentiestrijd tussen het oosten en westen van Japan. Als reactie op Kantō of Bandō, gaf men het gebied rondom Kioto (en later Ōsaka) de naam 'Kansai' (関西). Dit betekent 'ten westen van de tolpoort'. Tot op heden wordt het verschil in cultuur en dialecten tussen de twee gebieden eerder benadrukt dan vergeten. De mensen uit Kantō beschouwen Kansai over het algemeen als ouderwets, terwijl ze in Kansai vinden dat de mensen van Kantō simpel en nors zijn. Zelfs in de zeer homogene Japanse gemeenschap hebben de mensen uit Kansai de neiging onderling hun oorspronkelijke dialect te spreken.

Ik ben geboren in Kantō en bracht maar weinig tijd buiten de regio door tot ik volwassen was. Ik ben getrouwd met een vrouw uit Kansai en moet toegeven dat ik een beetje schrok toen ik haar hoorde praten met haar vrienden uit Kansai in hun dialect.

De verschillen gelden ook voor voedsel. Sushi (寿司), tempura (天麩羅) en soba-noedels (蕎麦) komen oorspronkelijk uit Edo en worden beschouwd als voedsel uit Kantō. De mensen uit Kansai zeggen dat voedsel uit Kantō te zout is, terwijl mensen uit Kantō klagen dat voedsel uit Kansai te flauw is. Toch is de concurrentie op culinair gebied gemoedelijker dan op sportgebied. Bij honkbal blijft de rivaliteit tussen de Yomuri Giants uit Tokio en de Hanshin Tigers uit Kansai namelijk erg fel.

Kioto 京都

Een stad die duizend jaar de hoofdstad is geweest, inclusief de onvermijdelijke pieken en dalen, krijgt hoe dan ook karakter. En Kioto heeft dan ook beslist karakter.

Kioto, toen nog Heian-kyō (平安京) genoemd, werd in 794 ingesteld als hoofdstad door keizer Kammu (桓武天皇). De keizer wilde zich losrukken van de gevestigde hofhouding en godsdienstige machten in de eeuwenoude hoofdstad Nara (奈良). De beslissende factor voor de keuze van de locatie was de Chinese kunst feng shui. Op basis hiervan moesten er ten noorden van de stad bergen zijn, ten oosten een rivier, ten zuiden een meer en ten westen belangrijke wegen. In werkelijkheid was de voornaamste factor de overvloedige hoeveelheid zoetwater uit de omringende bergen ten noorden, oosten en westen van Kioto. Tot op heden is een van de grootste toeristische trekpleisters het imposante Kiyomizu-dera (清水寺), een tempel die zich op een klif bevindt ten oosten van de stad. Kiyomizu betekent letterlijk 'helder water'.

Als zetel van de centrale overheid en de keizer heeft Kioto veel oorlogen en conflicten meegemaakt. De stad was ook een handelscentrum, terwijl de rest van Japan voornamelijk agrarisch bleef (met uitzondering van Tokio en Ōsaka). Hierdoor hebben de mensen uit Kioto de reputatie gekregen dat ze onbetrouwbaar zijn, altijd partij kiezen voor machthebbers en zonder gêne overlopen om te overleven. Er wordt ook gezegd dat ze statusbewust en neerbuigend zijn, nooit zeggen wat ze echt denken en neerkijken op buitenstaanders zonder hun echte gevoelens te uiten. Dit klinkt bijzonder hard en je moet er rekening mee houden dat dit de opvattingen zijn van boeren die aangetrokken werden door de felle lichten van de eeuwenoude stad, maar op een of andere manier gedesillusionneerd zijn geraakt.

Zonder hun conservatieve waarden en geslepenheid zou Kioto zijn ouderwetse charme zijn kwijtgeraakt. Het draait niet alleen om de eeuwenoude architectuur, maar om de hele ambiance van stad. De bevolking van Kioto heeft de stad beschermd tegen de meedogenloze en gewelddadige veranderingen van buitenaf. Er zijn continu discussies over het terugdringen van het moderne en lelijke effect van verstedelijking in de stad. We zijn veel verschuldigd en hebben veel te danken aan het 'karakter' van Kioto.

Ōsaka 大阪

Ōsaka bevindt zich aan het uiteinde van de grote Japanse Binnensee (Seto naikai (瀬戸内海)), aan de mond van een rivier die hem met Kioto verbindt. In de vijftiende eeuw werd het een grote stad door de bouw van een belangrijke tempel voor Jōdo-shū (浄土宗), of het Zuiver Land-boeddhisme. De tempel floreerde niet alleen door de toewijding van zijn volgelingen, maar zorgde ook voor verbeteringen aan de stad en zijn havenvoorzieningen.

Gedurende het Tokugawa-shogunaat (徳川) kwam Ōsaka rechtstreeks onder het bestuur van de shōgun en ontwikkelde de stad zich tot een handelscentrum, zoals beoogd door de opeenvolgende veroveraars. Leenheren, die daimyō (大名) werden genoemd, hieven belasting op de rijstproductie. Een groot gedeelte van de rijstooft van Japan kwam dus in Ōsaka terecht en werd daar omgezet in valuta. Elke leenheer bezat pakhuizen in Ōsaka, dus plaatselijke kooplieden konden flink van de handel profiteren. Terwijl de shōgun (將軍) vanuit Edo (江戸) over Japan regeerde, domineerden de kooplieden van Ōsaka de markt en bepaalden zij de prijs voor de samurai.

Het Tokugawa-shogunaat viel met de Meiji-restauratie (明治維新) van 1868, maar Ōsaka bleef floreren. Vanwege de handelstraditie kon de stad soepel overschakelen naar het moderne kapitalisme en de stad begon investeringen aan te trekken. Ōsaka was een soort laboratorium voor het moderne Japan. Het was de eerste stad met warenhuizen die verbonden waren met treinstations. Deze trend zou zich over heel Japan verspreiden. Spoorwegbaronnen, zoals Ichizō Kobayashi (小林一三 1873-1957), verbonden het stadscentrum met nieuwe buitenwijken. Kobayashi bouwde ook een resort met een warmwaterbron aan het einde van zijn spoorlijn in Takarazuka (宝塚). En om nog meer bezoekers te trekken, richtte hij de Takarazuka Revue op. Deze theatergroep met alleen vrouwen is nog altijd populair.

Tussen maart en augustus 1945 werd Ōsaka vernietigd door een Amerikaans tapijtbombardement dat acht keer plaatsvond en tot ruim tienduizend burgerslachtoffers leidde. Zoals alle andere steden in Japan, krabbelde Ōsaka snel weer op na de oorlog.

In een homogeen Japan, zijn de inwoners van Ōsaka misschien wel de enige mensen die trots hun eigen dialect spreken. Dit is ook de taal van de amusementswereld geworden, aangezien Ōsaka de bakermat van manzai (漫才) was. Manzai is een vorm van stand-upcomedy die weergaloos populair werd in de tachtig van de vorige eeuw.

Tegenwoordig verliest Ōsaka aan terrein in de voortdurende economische strijd met Tokio. Veel bedrijven die eerder in Ōsaka gevestigd waren, zijn met hun hoofdkantoren naar Tokio verhuisd. Ōsaka moet dus al enige tijd genoegen nemen met een tweede plek. Desalniettemin heeft de stad zijn cultuur en identiteit behouden. Japan rekent op de inwoners van Ōsaka om het bestuur in Tokio in het gareel te houden - waardoor de traditie van machtige kooplieden die de samurai onder de duim hielden in stand blijft.

Tokio 東京

Tokio heette tot de Meiji-restauratie van 1868 Edo en is een relatief nieuwe Japanse stad. Als je met een bus of taxi door Tokio rijdt, zie je dat de stad is gebouwd in een gebied met moerassen die de vlaktes van de regio Kantō vormden. De moerassen bevonden zich op een plek waar diverse belangrijke rivieren uitmondde in de Baai van Tokio. De stad heeft veel verkeersaders die zijn gebouwd op gedempte waterweggetjes en rivieren die vroeger dienstdeden als grachten.

Waarschijnlijk telde de stad al aan het begin van de achttiende eeuw een miljoen mensen. Maar door natuurrampen werd deze snelle groei regelmatig een halt toegeroepen. Overstromingen door zware regenval en orkanen waren rampzalig voor het laaggelegen Edo. Daarnaast was de stad zeer brandgevaarlijk door het aanvankelijke gebrek aan een fatsoenlijke stadsplanning. Tot overmaat van ramp waren (en zijn natuurlijk) aardbevingen een groot probleem. Desondanks haalden de lokale inwoners, oftewel *Edokko*, hun schouders op en besloten ze niet in angst te leven, maar in hoop. En zo wordt er tegenwoordig nog steeds gedacht.

Edo leek geen toekomst meer te hebben toen het shogunaat viel tijdens de Meiji-restauratie van 1868. De Meiji-keizer en zijn adviseurs besloten echter de zetel van de keizer van Kioto naar Edo te verplaatsen. Ook veranderden ze meteen de naam Edo in Tokio, oftewel 'oostelijke hoofdstad'. De inwoners van Kioto zijn daar nog steeds totaal niet blij mee. Als hoofdstad van het nieuwe Japan dat de waarden van de westerse beschaving omarmde, bleef Tokio floreren. Na de politiek volgde de handel en begon het aantal kantoorgebouwen en buitenwijken toe te nemen.

Tokio kreeg vreselijke tegenslagen te verwerken in de twintigste eeuw. De grote aardbeving van 1923 leidde tot haast 150.000 doden en een enorme verwoesting. In 1944 en 1945 leidde een Amerikaans bombardement tot haast 100.000 burgerslachtoffers en minstens een miljoen mensen raakten dakloos. Toch krabbelde Tokio weer op en werd begonnen met de wederopbouw. Tegenwoordig heeft de metropool Tokio ruim 13,5 miljoen inwoners. Dit aantal neemt nog steeds toe terwijl landelijk de bevolking aan het afnemen is.

Een van de meest iconische gebouwen van deze moderne stad is de Tokiotoren, een oranjegekleurde lookalike van de Eiffeltoren die werd gebouwd in 1958. Deze constructie van 332,9 meter hoog is gebouwd met de metaalresten van Amerikaanse tanks die na de Koreaanse Oorlog waren achtergelaten. Ik wijs Amerikaanse bezoekers hier altijd graag op en zeg dan: 'Dit is wat je met vrede kunt bereiken.'

Tokio is een eindeloos fascinerende stad, zelfs voor een autochtoon als ik. De stad is gigantisch geworden door de snelle verstedelijking van de laatste honderd jaar. Tegenwoordig ligt de focus meer op het worden van een internationale wereldstad door de exploitatie van globalisering en de explosieve groei van Azië. Veel Britten zeggen dat Londen niet representatief is voor Groot-Brittannië. Amerikanen zeggen misschien dat New York niet representatief is voor Amerika. Maar Tokio zal altijd representatief voor Japan blijven en de weg leiden - waar Japan ook naartoe gaat.

